

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEMOKRATİK TUTUMLARI İLE EMPATİK BECERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yrd. Doç. Dr. Salih Zeki GENÇ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, szgenc@yahoo.com

Arş. Gör. Temel KALAFAT

Ankara Üniversitesi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü, kalafattemel@comu.edu.tr

Özet

Araştırmanın temel amacı, öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesidir. Araştırmada, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin İlköğretim Bölümü (Sınıf Öğretmenliği ABD ve Fen Bilgisi Öğretmenliği ABD) Yabancı Diller Bölümü (İngilizce Öğretmenliği ABD) ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören 360 öğretmen adayı örneklem grubuna alınmıştır. Veri toplamak için Gözütok (1995) tarafından geliştirilen "Demokratik Tutum Ölçeği" ve Dökmen (1988) tarafından geliştirilen "Empatik Eğilim Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek yoluyla elde edilen veriler, t testi ve F testi (One Way Anova) kullanılarak analiz edilmiş ve tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Elde edilen sonuçlar, öğretmen adaylarının cinsiyetlerine ve öğrenim şekillerine göre demokratik tutumları ile ilgili görüşleri arasında farklılık olduğunu, öğrenim gördükleri sınıflara, anabilim dallarına, annelerinin ve babalarının öğrenim durumlarına göre ise farklılık olmadığını göstermiştir. Diğer taraftan, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarına göre empatik becerileriyle ilgili görüşleri arasında farklılığın olduğu; cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf, öğrenim şekilleri, annelerinin ve babalarının öğrenim durumlarına göre ise farklılığın olmadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen Adayı, Demokratik Tutum, Empatik Beceri.

THE EVALUATION OF TEACHER CANDIDATES' DEMOCRATIC ATTITUDES AND EMPHATIC SKILLS

Abstract

The aim of this study is evaluation of teacher candidates' democratic attitudes and emphatic skills in terms of different variables. In this study, 360 students who study Primary School Education (The Division of Primary School Education and The Science Education), The Foreign Language Department (The Division of English Language Education) and The Turkish Language Education (The Division of Turkish Language Education) were taken as a sample from Canakkale Onsekiz Mart University.

Research data was collected through questionnaires developed by Dökmen (1988) and Gözütok (1995). Data collected was analyzed using t test and

Anova and then study results were showed via charts. The study results reveal that there are differences among teacher candidates' views about self democratic attitudes depending on sex, teaching types but there is no difference between views of teacher candidates' about self democratic attitudes depending on grade level, their divisions, parents' academic background. On the other hand, there are differences among teacher candidates' views about self emphatic skills depending on their divisions but there is no difference among teachers candidates' views about self emphatic skills depending on sex, grade level, teaching types, parents' academic background.

Key Words: Teacher Candidate, Democratic Attitude, Empathic Skills.

Giriş

Bilgi toplumunun özelliklerini yaşadığımız şu günlerde bireylerin birçok niteliğe sahip olması gerekmektedir. Bu nitelikleri araştırma yapabilmek, sorun çözebilmek, yaratıcı ve eleştirel düşünebilmek, empati kurabilmek ve demokratik değerlere sahip tutumları sergileyebilmek olarak ifade edebiliriz. Değişimin ve dönüşümün çok hızlı olduğu günümüzde bu özelliklere sahip ve bunları yaşantısına geçirebilmiş bireylere olan ihtiyaç çok daha fazladır. Bu da ancak demokrasinin bir yaşam biçimi olarak algılandığı demokratik ortamlarda mümkün olacaktır.

Demokrasi eğitiminin niteliğinin gözden geçirilmesi artık tüm dünyada bir gereklilik haline almıştır. Dünya üzerindeki savaşlar, ülkelerin içindeki bireylerarası çatışmalar, okullardaki ve toplumun her kesimindeki şiddet olayları bize bunun bir gereklilik olduğunu göstermektedir. Okullaşma, demokratik vatandaşlığın gelişmesinde potansiyel olarak güçlü bir role sahiptir (Schweisfurth 2002; 303). Etkili öğretim, demokrasinin öğretiminin gerekli bir bileşeni olarak görülmektedir. Öğretim ve demokrasi arasındaki bu ilişki aslında çok eskilere dayanmaktadır. Bu ilişki Platon'un yazdığı "Republic" adlı eserden beri tartışılmaktadır. Aynı zamanda John Dewey'in eğitimsel felsefesi bu konuya büyük bir etkide bulunmuştur. Dewey'e göre;

"Demokratik bir toplum, kendisinin dışında bir otoriteyi, ilke olarak dışladığında, onun yerine, isteğe bağlı ilişkiler ve bir düzenleme bulunmalıdır. Bu düzenleme ancak eğitim tarafından oluşturulabilir... Devimle içinde olan herhangi bir yerde oluşan değişmeyi yaymak için her zaman bol aracı olan bir toplumda, üyelerinin kişisel girişim ve uyum niteliklerine göre eğitilmiş olmalarına dikkat edilir. Yoksa bireyler, karşılaştıkları değişmeler içinde bunalırlar ve bu değişmelerin gösterdiklerini ve bağlantılarını da algılayamazlar" (Dewey 1996; 84).

Görüldüğü gibi Dewey, demokratik toplumda değişimin ve gelişimin toplum için oluşturduğu tehdidin ancak doğru ve demokratik bir eğitimle olabileceğini belirtmektedir. Fakat geleneksel öğretim yöntemleriyle demokrasi anlayışını kazandırmak zordur (Schweisfurth 2002; 303). Özellikle okullarda bu eğitimin eksikliği daha fazla görülmektedir bu yüzden okullar bu konuda daha fazla sorumluluk almalıdırlar (Carlson 2005; 42). Bu eğitim verilirken, eğitim alınan ortamın da bu yönde destekleyici olması gerekmektedir. Bir ülkede demokratik yaşam alışkanlıkları ancak demokratik bir eğitim sistemi içerisinde gerçekleştirilebilir (Gürşimşek ve Göregenli 2004; 78). Demokrasi eğitimine uygun bir sınıf ya da aile ortamında bulunması gereken özelliklerden biri etkileşimin demokratik kurallar çerçevesinde gerçekleşmesidir. Buna demokratik sosyal ilişkiler ya da ortamın havası denebilir. Çünkü Yeşil'e göre (2002) demokratik bir ortamda verilen demokrasi konuları hem bilişsel hem de tutum ve davranışlar olarak daha yüksek bir başarı düzeyinde öğrenilebilir.

Demokratik değerleri bir yaşam biçimine dönüştürmüş bireylerin yetişmesi okul ortamı içerisinde, ancak bu değerleri benimsemiş öğretmenlerle mümkündür (Çankaya ve Seçkin 2004; 462) Çünkü uzun dönemli eğitimsel reformlar sınıfta başlamalıdır. Öğrenciler

demokrasiyi eğer öğretmen demokrasi kavramını eleştirel olarak yeniden tanımlamaya başlarsa daha iyi anlar. Bu meydana geldiğinde öğretmen yaşananlara, tarihlere, olaylara, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel grup örneklerine yer verecektir (Marri 2005; 1038). Bu yapı içerisinde sistemin temel yürütücüleri olan öğretmenlerin inanışları ve değerler sistemi ile içinde var oldukları görsel yapıyı nasıl algılayıp ne tür anlamlandırmalarla yorumladıklarının anlaşılması önem taşımaktadır.

Bu değerler sistemi içinde öğretmenlerin kazanmaları gereken en büyük becerilerden biri de *empatik beceridir*. Çünkü Dewey (1996) demokrasiyi, sayıca azınlıkta kalanların da görüşlerinin dinlendiği, haklarının gözetildiği, niteliğin sayıya tercih edildiği, gerçek anlamda karşılıklı anlayışın ve empatik düşüncenin ön planda olduğu bir yaşam biçimi olarak tanımlamıştır.

Meslek yaşamı boyunca empatiyi çeşitli şekillerde tanımlamış olan Rogers'ın 70'li yıllarda ulaştığı empati anlayışı, bugün çoğunluğun üzerinde uzlaştığı bir tanıma dönüşmüştür. Katı bir nitelik taşımayan söz konusu tanım, genel çizgileriyle şöyledir: bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine "empati" adı verilir (Dökmen 2005; 135). Empati kuracak kişi; (1) Kendini karşısındaki kişinin yerine koymalı, (2) Karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak algılamalı, yani onun hissettiklerini hissetmeli ve (3) Zihninde oluşan empatik anlayışı karşısındaki kişiye iletmelidir (Yavuzer ve ark. 2003; 97)

Empatik beceri, her bireyde bulunması gereken bir özelliktir. Fakat bu özelliğin öğretmenlerde bulunması daha büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü bu beceri de tıpkı demokratik beceri gibi ancak bireyin kendisinin uygulamasıyla başkalarına kazandırılabilir. Bu becerinin kazanılması, bireylerin başkalarının duygu ve düşüncelerine saygı göstermesinde, yani demokratik tutumlar göstermesinde önemli görülmektedir (Hançer ve Tanrıverdi 2003; 221). Nesdale ve ark. (2005)'nin yaptığı çalışma sonuçlarına göre, farklı etnik gruplara hoşgörü gösteren bireylerin empati düzeylerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Findlay ve ark. (2006)'nin yaptıkları araştırma sonuçlarına göre ise, empatik beceriye sahip bireylerin kendilerinin davranışlarının nedenlerini anlamakta olduğu kadar, başkalarının davranışlarının nedenlerini anlamakta da daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda, McMahon ve ark. (2006) empatik becerileri yüksek olan bireylerin daha fazla prososyal davranış özelliklerini gösterdiklerini bulmuşlardır. Yapılan diğer bazı çalışmalarda saldırganlığın temel yapıları ile empati arasında negatif bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur (Sergeant ve ark. 2006; 485, Yüksel 2004; 343).

Yukarıdaki araştırma sonuçlarında görüldüğü gibi empati, bireyin sosyal yönünü geliştirici özelliklere sahiptir. Bu yüzden, bu davranışın bir toplumdaki tüm bireylere kazandırılması gerekmektedir. Bunu yapmak için ilk önce toplumun eğitim ihtiyacını karşılayan okullardaki öğretmenlerin bu temel davranış özelliğini kazanması gerekmektedir. Çünkü empatik beceriye sahip bir öğretmen, kendisini öğrencisinin yerine koyarak olaylara onun baktığı gözle bakabilmektedir. Öğrenciler de kendileriyle empati kuran bir öğretmenle anlaşıldıklarını ve kendilerine önem verildiğini hissederler. Ayrıca empatik anlayışın bir sınıf ortamında yer alışı, öğretmenin öğrencisine insan olarak duyduğu saygıyı artırıcı etkiye sahiptir (Yavuzer ve ark 2003; 97).

Yukarıda ifade edildiği gibi, empatik beceri ve demokratik tutum bireylerde bulunması gereken temel özelliklerdir. Bu özelliklere sahip öğretmenler öğrencilerin davranışlarını anlamada daha hassas ve sorunlara çözüm bulmada daha başarılı olacaklardır. Bu çalışmada, geleceğin birer öğretmeni olacak olan üniversite öğrencilerinin demokratik tutum düzeyleri ile empatik beceri düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın temel amacı, öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesidir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerileri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
2. Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerileri öğrenim gördükleri sınıflara göre farklılaşmakta mıdır?
3. Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerileri öğrenim şekillerine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerileri annelerinin öğrenim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
5. Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerileri babalarının öğrenim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Evren:

Araştırmanın evrenini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır.

Örneklem:

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinin İlköğretim Bölümü (Sınıf Öğretmenliği ABD ve Fen Bilgisi Öğretmenliği ABD) Yabancı Diller Bölümü (İngilizce Öğretmenliği ABD) ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören 400 öğretmen adayı araştırmaya katılmıştır. Ölçekleri yanlış ya da eksik cevaplayanların çıkarılmasıyla 360 öğretmen adayı örnekleme alınmıştır.

Tablo 1: Öğretmen adaylarının cinsiyet öğrenim gördükleri sınıf öğrenim şekilleri annelerinin ve babalarının öğrenim durumlarına göre dağılımları.

Öğretmen adaylarının Genel Özellikleri		f	%
Cinsiyet	Erkek	124	34.4
	Kadın	236	65.6
	Toplam	360	100.0
Öğrenim gördükleri sınıf	3. sınıf	177	49.2
	4. sınıf	183	50.8
	Toplam	360	100.0
Öğrenim şekilleri	Normal öğretim	190	52.8
	İkinci Öğretim	170	47.2
	Toplam	360	100.0
Annelerinin öğrenim durumları	Okur-yazar değil	23	6.4
	İlkokul mezunu	185	51.4
	Ortaokul mezunu	40	11.1
	Lise mezunu	72	20.0
	Üniversite mezunu	40	11.1
	Yüksek Lisans-Doktora	-	-
	Toplam	360	100.0
Babalarının öğrenim durumları	Okur-yazar değil	5	1.4
	İlkokul mezunu	129	35.8
	Ortaokul mezunu	49	13.6
	Lise mezunu	92	25.6
	Üniversite mezunu	85	23.6
	Yüksek Lisans-Doktora	-	-
	Toplam	360	100.0

Verilerin Toplanması:

Araştırmanın verileri Gözütok (1995) tarafından geliştirilen Demokratik Tutum Ölçeği ve Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empatik Eğilim Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir.

Demokratik Tutum Ölçeği

Bu ölçek Dilek Gözütok (1995) tarafından öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin demokratik tutumlarını belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçek toplam 50 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 0–50 arasında değişmektedir ve yüksek puan demokratik tutum düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu ölçek, "Published for the AttitudeResearch Laboratory" tarafından geliştirilen ve birçok ülkede uygulanan "Teacher Opinonaire on Democracy" isimli ölçeğin G ve H formlarının Türkçe'ye uyarlanmasıyla ortaya konulmuştur. Anket yapılan çalışmalar sonucu 50 maddelik bir hale getirilmiştir ve 100 kişilik bir öğretmen ve akademisyen grubuna bir aylık bir süre ile test-tekrar test yöntemiyle kontrol edilmiştir. Uygulama sonucunda güvenirlik katsayısı .87 olarak bulunmuştur (Karahana ve ark., 2006; 152).

Empatik Eğilim Ölçeği

Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ), bireylerin empati kurma eğilimlerini ölçmek amacıyla Dökmen (1988) tarafından geliştirilmiştir. Likert tipte bir ölçek olup, 20 sorudan oluşmakta ve her soruya 1'den 5'e kadar puan verilmektedir. Ölçekten alınacak en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100'dür. Toplam puan katılımcıların empatik eğilim puanlarını ifade eder. Puanın yüksek olması, empatik eğilimin yüksek olduğunu; düşük olması empatik eğilimin düşük olduğunu gösterir. EEÖ, Dökmen (1988) tarafından 70 kişilik bir öğrenci grubuna ölçeğin test-tekrar test yöntemiyle, üç hafta arayla iki defa uygulanmıştır. Bu uygulamadan elde edilen ölçeğin güvenirliği .82'dir. Deneklerin ölçeğin tek ve çift maddelerinden aldıkları puanlar arasındaki ölçeği yarılama güvenirliği .86 olarak bulunmuştur. EEÖ'nin geçerlik çalışması yine Dökmen (1988) tarafından yapılmıştır. 24 kişilik bir denek grubunun EEÖ ve Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin "Duyguları Anlama" bölümünden aldıkları puanlar arasındaki benzer ölçekler geçerliği .68 olarak bulunmuştur. Ölçeğin araştırma grubu için Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenirlik katsayısı .72 olarak bulundu.

Verilerin Analizi:

Ölçek yoluyla toplanan veriler, bilgisayarda SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analizde;

Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri sınıflara (3. ve 4. sınıf) ve öğrenim şekillerine (normal öğretim ve ikinci öğretim) göre farklılaşp farklılaşmadığı ortalamalar arasındaki farkın test edilmesinde kullanılan "t testi" ile yoklanmıştır. Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin annelerinin ve babalarının öğrenim durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığı tek boyutlu varyans (anova) analizi ile yoklanmıştır; farklılığın hangi guruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Tukey testi kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda altı kategoride ortaya konulmuştur

1. Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutum ve Empatik Becerilerinin Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Araştırmada ilk olarak öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerileri cinsiyet değişkenine göre kontrol edilmiştir. Bu incelemeye ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 2: Öğretmen Adaylarının Cinsiyetleri ile Demokratik Tutumları ve Empatik Becerileri Hakkındaki Görüşleri Arasındaki Farklılığa Yönelik Bulgular.

		n	\bar{X}	SK	t	Önem Düzeyi
Demokratik Tutumlar	Kız	236	181.3729	12.83300	0.004	Anlamlı
	Erkek	124	176.5403	18.96955		
Empatik Beceriler	Kız	236	59.5593	9.39593	0.183	Anlamsız
	Erkek	124	60.9667	60.9667		

Yukarıdaki tabloda, öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerilerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgili bulgulara yer verilmiştir. Demokratik tutumları ile ilgili erkek öğretmen adayları ile kız öğretmen adaylarının bu konu hakkındaki görüşlerinin ortalamaları birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bu yönüyle, öğretmen adaylarının demokratik tutumlarıyla cinsiyetleri arasında $t=0.004$ $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Diğer taraftan, öğretmen adaylarının empatik becerileri hakkındaki görüşlerinin ortalamalarının birbirine çok yakın oranlarda olduğu dikkati çekmektedir. Dolayısıyla, öğretmen adaylarının cinsiyetleri ile empatik beceriler hakkındaki görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu durumda, öğretmen adaylarının demokratik tutumlarıyla ilgili görüşleri cinsiyet değişkenine göre farklılaşmakta iken, empatik becerileriyle ilgili görüşleri cinsiyet değişkeninden bağımsız olduğu söylenebilir.

2. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Sınıfa Göre Demokratik Tutumları ve Empatik Becerilerinin İncelenmesi

Çalışmada ikinci olarak öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri sınıf düzeyinin demokratik tutum ve becerilerinde farklılığa neden olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bu amaca ait sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Sınıf ile Demokratik Tutumları ve Empatik Becerileri Hakkındaki Görüşleri Arasındaki Farklılığa Yönelik Bulgular.

		n	\bar{X}	SK	t	Önem Düzeyi
Demokratik Tutumlar	3. sınıf	177	179.4407	13.48476	0.746	Anlamsız
	4. sınıf	183	179.9672	13.03774		
Empatik Beceriler	3. sınıf	177	60.0282	9.44628	0.975	Anlamsız
	4. sınıf	183	60.0601	9.63006		

Tablo 3’de görüldüğü gibi öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerilerinin öğrenim gördükleri sınıflara göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgili bulgulara yer verilmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere hem 3. sınıf öğretmen adaylarının hem de 4. sınıf öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerileriyle ilgili görüşlerinin ortalamalarının birbirine çok yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Buradan hareketle öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerileriyle öğrenim gördükleri sınıflar arasında $t=0.746$, 0.975 $P<0.05$ önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

3. Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları ve Empatik Becerileri Arasındaki Farklılığın Öğrenim Şekillerine Göre Kontrol Edilmesi

Bu alt problem doğrultusunda öğretmen adaylarının problem çözme becerileri ve demokratik tutumlarının öğrenim şekillerine göre değişip değişmediği kontrol edilmiştir. Aşağıdaki tabloda analizlere ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 4: Öğretmen Adaylarının Öğrenim Şekilleri ile Demokratik Tutumları ve Empatik Becerileri Hakkındaki Görüşleri Arasındaki Farklılığa Yönelik Bulgular.

		n	X	SK	t	Önem Düzeyi
Demokratik Tutumlar	NÖ	190	178.1368	16.93724	0.040	Anlamlı
	İÖ	170	181.4647	13.24514		
Empatik Beceriler	NÖ	190	60.7526	9.79779	0.136	Anlamsız
	İÖ	170	59.2529	9.17874		

Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerilerinin öğrenim şekillerine göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgili bulgulara Tablo 4’de yer verilmiştir. Demokratik tutumları ile ilgili normal öğretimdeki öğretmen adayları ile ikinci öğretimdeki öğretmen adaylarının bu konu hakkındaki görüşlerinin ortalamaları birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bu yönüyle, öğretmen adaylarının demokratik tutumlarıyla öğrenim şekilleri arasında “ $t= 0.040$ $P < 0.05$ ” önem düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, öğretmen adaylarının empatik becerileri hakkındaki görüşlerinin ortalamalarının birbirine çok yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, öğretmen adaylarının öğrenim şekilleri ile empatik beceriler hakkındaki görüşleri arasında “ $t= 0,136$ $P < 0.05$ ” önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu durumda, öğretmen adaylarının demokratik tutumlarıyla ilgili görüşleri öğrenim şekli değişkenine göre farklılaşmakta iken, empatik becerileriyle ilgili görüşleri öğrenim şekli değişkeninden bağımsızdır denilebilir.

4. Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları ve Empatik Becerileri Arasındaki Farklılığın Öğrenim Gördükleri Ana Bilim Dalı Değişkenine Göre Kontrol Edilmesi

Bu alt problemde, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dallarının, demokratik tutumları ve empatik becerileri hakkındaki görüşlerinde bir farklılığa neden olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo 5: Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Anabilim Dalları ile Demokratik Tutumları ve Empatik Becerileri Hakkındaki Görüşleri Arasındaki Farklılığa Yönelik Bulgular.

		Karelerin toplamı	sd	Ortalama Kareler	F	Anlamlılık
Demokratik Tutumlar	Gruplar arası	772.130	3	257.377	1.090	.353
	Gruplar içi	84088.245	356	236.203		
	Toplam	84860.375	359			
Empatik Beceriler	Gruplar arası	8192.753	3	2730.918	39.860	.000
	Gruplar içi	24390.536	356	68.513		
	Toplam	32583.289	359			

Tablo 5’te görüldüğü gibi, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dalları ile demokratik tutumları ve empatik becerileri hakkındaki görüşleri arasında bir farklılığın olup olmadığına yönelik bulgular Tablo 5’de verilmiştir. Öğretmen adaylarının empatik becerileri hakkındaki görüşleri ile öğrenim gördükleri anabilim dalları arasında “ $F_{(3, 356)}=38.860$ $p < 0.05$ ” önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi anabilim dallarında öğrenim gören öğretmen adayları arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, İngilizce anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adayları ile diğer anabilim dalları (sınıf öğretmenliği, fen bilgisi öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği) arasında İngilizce lehine; fen bilgisi eğitimi anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adayları ile Türkçe öğretmenliği arasında fen bilgisi eğitimi

öğretmen adayları lehine; sınıf öğretmenliği öğretmen adayları ile Türkçe öğretmenliği arasında Türkçe öğretmenliği öğretmen adayları lehine olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan, tablo 5'te de görüldüğü gibi öğretmen adaylarının demokratik tutumları hakkındaki görüşleri ile öğrenim gördükleri anabilim dalları arasında anlamlı " $F_{(3-356)}=1,090$ $p<0.05$ " önem düzeyinden anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

5. Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları ve Empatik Becerilerinin Annelerinin Öğrenim Durumları Değişkenine Göre Kontrol Edilmesi

Bu bölümde öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerileri üzerinde annelerinin eğitim durumlarının bir etkisinin olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bu amaca yönelik olarak yapılan analize ilişkin sonuçlar tablolaştırılarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 6: Öğretmen Adaylarının Annelerinin Öğrenim Durumları ile Demokratik Tutumları ve Empatik Becerileri Hakkındaki Görüşleri Arasındaki Farklılığa Yönelik Bulgular.

		Karelerin toplamı	sd	Ortalama Kareler	F	Anlamlılık
Demokratik Tutumlar	Gruplar arası	577.522	4	144.381	.608	.657
	Gruplar içi	84282.863	355	237.416		
	Toplam	84860.375	359			
Empatik Beceriler	Gruplar arası	521.033	4	130.258	1.442	.220
	Gruplar içi	32062.256	355	90.316		
	Toplam	32583.289	359			

Tablo 6'da görüldüğü gibi öğretmen adaylarının annelerinin öğrenim durumları ile demokratik tutumları ve empatik becerileri hakkındaki görüşleri arasında bir farklılığın olup olmadığına yönelik bulgular verilmiştir. Tablo incelendiğinde, öğretmen adaylarının hem demokratik tutumları hem de empatik becerileri hakkındaki görüşleri ile annelerinin öğrenim durumları arasında " $F_{(4-359)}=, 608, 1, 442$ $p<0.05$ " önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu yönüyle, örnekleme katılan öğretmen adaylarının gerek demokratik tutumları gerekse empatik becerileri hakkındaki görüşlerinin annelerinin öğrenim durumlarına göre farklılıklar değil benzerlikler gösterdiği ileri sürülebilir.

6. Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları ve Empatik Becerilerinin Babalarının Öğrenim Durumları Değişkenine Göre Kontrol Edilmesi

Bu bölümde öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerileri üzerinde babalarının eğitim durumlarının bir etkisinin olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bu amaca yönelik olarak yapılan analize ilişkin sonuçlar tablolaştırılarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 7: Öğretmen Adaylarının Babalarının Öğrenim Durumları ile Demokratik Tutumları ve Empatik Becerileri Hakkındaki Görüşleri Arasındaki Farklılığa Yönelik Bulgular.

		Karelerin toplamı	sd	Ortalama Kareler	F	Anlamlılık
Demokratik Tutumlar	Gruplar arası	1546.747	4	386.687	1.648	.162
	Gruplar içi	83313.628	355	234.686		
	Toplam	84860.375	359			
Empatik Beceriler	Gruplar arası	141.336	4	35.334	.387	.818
	Gruplar içi	32441.953	355	91.386		
	Toplam	32583.289	359			

Yukarıdaki tabloda, öğretmen adaylarının babalarının öğrenim durumları ile demokratik tutumları ve empatik becerileri hakkındaki görüşleri arasında bir farklılığın olup olmadığına yönelik bulgular verilmiştir. Tablo 7 de görüldüğü üzere, öğretmen adaylarının hem demokratik tutumları hem de empatik becerileri hakkındaki görüşleri ile babalarının öğrenim durumları arasında " $F_{(4-359)}=1,648, ,387 p<0.05$ " önem düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu durumda, örnekleme katılan öğretmen adaylarının gerek demokratik tutumları gerekse empatik becerileri hakkındaki görüşlerinin babalarının öğrenim durumlarına göre farklılıklar değil benzerlikler gösterdiği söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bireylerin yoğun kaygı ve stres duyguları yaşadığı dünyada probleme neden olan birçok olay kişilerin birbirlerine karşı gösterdiği olumsuz davranışlardan kaynaklanmaktadır. Bu davranışları yok etmenin en iyi yolu ise bireylere başkalarını anlama ve başkalarının demokratik tutumlar gösterebilme yeterliliğini kazandırmaktan geçmektedir. Şüphesiz bu becerileri bireylere kazandırmada en etkili olacak grup öğretmenlerdir. Fakat bu becerileri kazandırmak için bireyin de bu becerilerde yeterli bir düzeye gelmesi gerekir. Bu çalışmada, verilen bu açıklamalara bağlı olarak öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Yapılan çalışmanın sonuçları incelendiğinde, kızların ve erkeklerin empatik becerileri arasında bir farklılık görülmezken, kızlar demokratik tutumlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuç, Aycan ve Çalık (2003) ve Sağlam (2000)'in çalışması ile de tutarlılık göstermektedir. Onların araştırma bulguları da erkek ve kızların demokrasi ile ilgili düşüncelerinde farklılık olduğunu göstermektedir. Fakat aynı zamanda bu sonuç, Duru(2002)'nin çalışmasıyla zıtlık göstermektedir. Duru'ya göre cinsiyetler arasında empatik eğilim açısından kızlar lehine anlamlı bir farklılık vardır.

Diğer yandan öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerileri öğrenim gördükleri sınıfa göre kontrol edildiğinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu durumda, öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerileriyle ilgili görüşleri öğrenim gördükleri sınıf değişkeninden bağımsızdır denilebilir. Diğer bir ifadeyle, 3. sınıf ve 4. sınıf öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerileriyle ilgili görüşleri benzerlik göstermektedir.

Öğretmen adaylarının bu demokratik tutumlarının, öğrenim şekillerine göre farklılık gösterdiği görülürken, empatik becerilerinin ise değişmediği görülmüştür. Bu farklılık, normal öğretim öğrencileri ile ikinci öğretim öğrencilerinin sosyo-kültürel yapısındaki farklılıktan kaynaklanabilir. Çünkü ikinci öğretimi daha çok maddi durumu iyi olan öğrenciler seçmektedir. Bu öğrencilerin de üniversite öncesi eğitimlerini daha iyi aldıklarını ve demokrasi ile ilgili daha fazla eğitimsel yaşantıya sahip olduklarını düşünebiliriz.

Öğretmen adaylarının görüşleri anabilim dallarına göre kontrol edildiğinde, farklı anabilim dallarında öğrenim gören öğretmen adaylarının empatik becerileri hakkındaki görüşlerinin birbirlerinden ayrıldıkları görülürken demokratik tutumları arasında bir farklılığın olmadığı ortaya konulmuştur. Sonuçlara baktığımızda eğitim esnasında daha çok iletişimin gerektiren bölümlerin empatik becerilerinin daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Özellikle yabancı dil bölümünde empatik beceri puanlarının yüksek olması, dil eğitiminin daha çok iletişime dayalı olmasından kaynaklanabilir. Karşılıklı konuşmalar, televizyon ve bilgisayar üzerindeki video sunumları gibi iletişim etkinlikleri bireylerin empatik becerilerinin gelişmesinde etkili olabilmektedir. Bunun yanı sıra laboratuvar ortamı gibi toplu çalışmayı gerektiren fen bilgisi öğretmenliği öğrencilerinin de empatik beceri düzeylerinin diğer

bölmelere göre yüksek çıkması da anlamlıdır. Araştırma bulgularımız, Duru(2002)'nin çalışmasıyla da tutarlılık göstermektedir. O da çalışmasında, Yabancı Dil Bölümü öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin diğer bölüm öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerileri anne ve babalarının öğrenim durumlarına göre kontrol edildiğinde, anne ve babaların öğrenim durumlarının öğrencilerinin demokratik tutumları ve becerilerinde bir farklılığa neden olmadığı ortaya konulmuştur.

Sonuçlar öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerilerinin farklı değişkenlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Yukarıda verilen sonuçlara dayalı olarak aşağıdaki öneriler verilebilir.

Öneriler

1. Araştırmanın örneklemini öğretmen adayları oluşturmaktadır. Bu öğretmen adayları, yarının öğretmeni, aydını olacaklar ve geleceğe yön verecek bireylerdir. Dolayısıyla, eğitim-öğretim sürecinde “demokratik tutumları” ve “empatik becerileri”ni kazanmalarını sağlayacak öğrenme ortamlarının sağlanması ve bunları gerçekleştirebilecekleri fırsatların verilmesi gerekmektedir.
2. Bu araştırma bir üniversitenin bir fakültesi (eğitim fakültesi) örneklem grubu oluşturularak yapılmıştır. Benzer araştırma daha geniş bir örneklem grubu ile gerçekleştirilebilir.
3. Farklı üniversitelerde farklı branşlardaki öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve empatik becerileri ile akademik başarıları karşılaştırılarak bir araştırma yapılabilir.
4. Sonuçlar kişilerarası etkileşime dayalı dersleri daha ağırlıkta olan öğrencilerin empatik becerilerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ders programlarında sosyal becerileri geliştirici yöntemlerin daha ağırlıklı kullanılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Aycan, N. ve D. Çalık. (2003). İlköğretim Okullarında Demokrasi Eğitimi: Manisa İli Örneği, *C.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2: 19–29.
- Carlson, Dennis. (2005). Hope Without Illusion: Telling The Story Of Democratic Educational Renewal, *International Journal Of Qualitative Studies in Education*, Volume: 18, No: 1: 21–45.
- Clark, J. Arthur. (2004). Empathy: Implications of Three Ways of Knowing in Counseling, *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, Volume: 43; 141–151.
- Çankaya, D. ve O. Seçkin. (2004). Demokratik Değerlerin Benimsenmesi Açısından Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Görüş ve Tutumları, *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Mayıs, Çanakkale.
- Davis, M.Carol. (2005). Empati Nedir, Empati Öğretilir Mi?(Çev.Özcan Sezer ve Serhat Damar), *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, No: 9: 77-88.
- Davies, Lynn. (2002). Possibilities and Limits For Democratisation in Education, *Comparative Education*, Volume: 38, No: 3: 251–266.

Dewey, John. (1996). Demokrasi ve Eğitim (Çev. M. Salih Otoran), İstanbul, Başarı Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (1988). Empatinin Bir Modele Dayandırılarak Ölçülmesi ve Psikodrama İle Geliştirilmesi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 6(21), 155–190.

Findlay, C.L., Girardi A., Coplan R.J. (2006). Links Between Empathy, Social Behaviour and Social Understanding in Early Childhood, Early Childhood Research Quarterly, Volume: 21: 347–359.

Gözütok, F. D. (1995). Öğretmenlerin Demokratik Tutumları, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, 41–43.

Gülseren, Şeref. (2001). Eşduyum(Empati): Tanımı ve Kullanımı Üzerine Bir Gözden Geçirme, Türk Psikiyatri Dergisi, Cilt: 12, No: 2: 133–145.

Gürşimşek, I. Ve M., Göregenli. (2004). Öğretmen Adayları ve Öğretmenlerde Demokratik Tutumlar, Değerler ve Demokrasiye İlişkin İnançlar, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu, 20–21 Mayıs, Çanakkale.

Hançer M. ve A. Tanrıverdi. (2003). Sosyal Zekâ Kavramının Bir Boyutu Olarak Empati ve Performans Üzerine Bir İnceleme, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 27, No: 2: 213–227.

Hollingsworth, L.A., Didelot, J.M., Smith, O.J. (2004). Reach Beyond The Tolerance: A Framework for Teaching Children Empathy and Responsibility, Journal of Humanistic Counseling, Education and Development, Volume: 42; 139–151.

Kang, Soon-Won. (2002). Democracy and Human Rights Education in South Korea, Comparative Education, Volume: 38, No: 3: 315–325.

Kaplan, Andrew. (1997). Puplic Life: A Contribution to Democractic Education, Journal of Curriculum Studies, Volume: 29, No: 4: 431–453.

Karahan ve ark. (2006). İnsan İlişkileri ve İletişim Dersi'nin Öğretmen Adaylarının Çatışma Çözme ve Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi, Eurasian Journal Of Educational Research, No: 23: 127–136.

Karahan, T. F. ve ark. (2006). Öğretmen Adaylarında Demokratik Tutum, Nevrotik Eğilimler ve Kendini Gerçekleştirme, H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 149–158.

KristjaÅnsson, Kristjan. (2004). Empathy, Symphaty, Justice and The Child. Journal of Moral Education, Vol: 33, No: 3; 291–305.

Kunyk, D. and K.J., Olson (2001). Clarification of Conceptualizations of Empathy, Journal of Advanced Nursing, Volume: 35, No: 3: 317–325.

McMahon, S.D., Wernsman, J., Parnes A.L. (2006). Understanding Prosocial Behaviour: The Impact of Empathy and Gender Among African American Adolescents, Journal Of Adolescent Health, Volume: 39: 135–137.

Mark, I.L., IJzendoorn, M.H., Kranenburg, M.J. (2002), Development Empathy in Girls During The Second Year of Life: Associations With Parenting, Attachment and Temparement, Social Development, Volume: 11, No: 4: 452-469.

- Marri, R. Anand. (2005). Building A Framework for Classroom-Based Multicultural Democratic Education: Learning From Three Skilled Teachers, Teachers College Record, Volume: 107, No: 5: 1036–1059.
- Nesdale, D., Griffith, J., Durkin, K., Maass, A. (2005). Empathy, Group Norms and Children Ethnic Attitudes, Applied Developmental Psychology, Volume: 26: 623–637.
- Reynolds, W.J. and B. Scott. (1999). Empathy: Crucial Component of The Helping Relationship, Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing, Volume: 6: 363–370.
- Rowland, Stephen. (2003). Teaching For Democracy in Higher Education, Teaching in Higher Education, Volume: 8, No: 1: 89–101.
- Sağlam, Halil İbrahim. (2000). Sosyal Bilgiler Dersinin Demokratik Tutum Geliştirmedeki Rolü, Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 146.
- Sayın, Saime. (2003). Farklı Programlarda Okuyan Öğretmen Adayı Üniversite Öğrencilerinin Empatik Eğilimi, Öğretmenlik Mesleğine Karşı Tutum ve Mesleki Benlik Saygısı, S.D.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, No: 6: 74–84.
- Schweisfurth, Michele. (2002). Democracy and Teacher Education: Negotiating Practice in The Gambia, Comparative Education, Volume: 38, No: 3: 303-314.
- Sergeant, M.J.T., Dickins, T.E., Davies, M.N.O., Griffiths, M.D. (2006). Agression, Empathy and Sexual Orientation in Males, Personality and Individual Differences, Volume: 40: 475–486.
- Torres, A. Carlos. (1998). Democracy, Education and Multiculturalism: Dilemmas of Citizenship in A Global World, Comparative Education, Volume: 42, No: 3: 421–447.
- Wiles, M. James. (2000). A Literacy Lesson in Democracy Education, Social Studies, Volume: July\Agust: 170–177.
- Yavuzer ve ark. (2003). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerinin İncelenmesi, N.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 2: 96–105.
- Yeşil, Rüştü. (2004). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem, G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1: 35–41.
- Yeşil, Rüştü. (2002). Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, Ankara, Nobel Yayınevi.
- Yüksel, Asuman. (2004). Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi, U.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, No: 2: 329–340.
- Zogla, Irena. (2001). Democratisation in Latvian Education: Teachers' Attitudinal Change, European Journal of Teacher Education, Volume: 24, No: 2: 143–156.